

Az Orczy-ház titkai

Irta: KUN ANDOR

Az Orczy-ház és szomszédos házak bontásakor emberi csontokat találtak. Hatéglánként, kövenként szednék szét ezeket a 150—200 esztendőes házakat és felhánynak fundamentumokat, udvaruk földjét, felásnák pincéiket: sok csontvázat találnának.

A nagy büntanya

Valamikor Országútnak nevezték a mai Körutat a Vámház-körúttól Múzeum-körúton, Károly király-úton át a Vilmos császár-útig. Ezen túl a mai Károly-körút túlsó felén a mai Dob-utca, Király-utca végtelenül mocskos síkátoraiban zsidók laktak, az udvarokon pedig gyapjúraktárak voltak s kocsiszínek. Ennek a zsidónegyednek volt központja az Orczy-ház. Csak a Király-utca húzódott a Ligetig. A vályogházak közt már egy-egy emeletes ház is akadt, körülötte azonban a mai Erzsébetváros és Terézváros helyén tehenészek istállói, kertek állottak, a Körönd környékén pedig akácok erdő. Az Almásytér helyén rét terjengett, azon kecskék, marhák legelésztek és a legelőn keresztül szennyvizű patak folydogált keresztül. A város északon csak a nemrégén lebontott London szállodáig terjedt, onnantól pocsolyák éktelenkedtek a pályaházig — a mai Nyugati pályaudvarig —, ahol temető vezette be a nagy szálal erdőt.

A város délnek a Boráros-térig vonult. A Keleti-pályaudvar környékén zöldségek kertek. A Dunaparton irdatlan szemét. Itt tartották a gyümölcs piacot, halpiacot. A partra hordták ki a házakból a piszkot. A mai Ferenc József-rakpart környékén halászbódék. Az Aradi-, Podmaniczky-, Szondy- és a szomszédos utcák helyén, kis patak kacsaringózott, amely körül majerosok zsupfedeles, sárból vert kunyhói éktelenkedtek és ahol ma hatalmas bérházak díszlenek, abban az időben még trágyadombok állottak és egy-egy folton tehenek legeltek a rét fűvét.

A zsidóknak sokáig nem volt szabad napnyugta után a város falain belül tartózkodni, azért telepedtek meg az Országút mentén, közvetlenül a Város alatt. Ezek a zsidók többnyire igen szegények és jámborok voltak. Nagy nyomorban éltek s velük alig akadt baja a rendőrségnek. Az Orczy-ház s környéke zsidó kávéházai, vendéglői nem is voltak rossz hírűek. Azonban e vidéket ellepte a söpredék, amelyiknek nem volt tanácsos a városban szerezni szállást, s ezért a városfalakon túl, a gettóban húzódott meg; innen sétált át naponként a belső városba.

Különösen a szabadságharcot követő elnyomatás korszakában lett ez a vidék Európa hírhedett hűnfészke. A rendőrség élén Prottmann állott, aki hadácsokkal

— titkos rendőrökkel — és főként politikai spicikkel dolgozott. Ezek állandóan összeesküvéket szimatoltak, mással alig törődtek. Felburjázott ezenközben a bűn. A Balkán rablógyilkosai, orgazdái, zsebmetszői itt találtak menedéket. Pest lett a keleti lánykereskedelem gócpontja. A hamiskártyások itt képezték ki Európa összes nemzetközi kozákjait. A rendőrtisztek és hadácsok együtt dolgoztak ezekkel a gazemberekkel, rendes fizetést kaptak tőlük és sápot húztak a zsákmányból. Különösen Kriticska fogalmazó, Dell polgári rendőr és Janurik rendbiztos voltak ez alvilág hírhedett vezetői.

A Kerepesi-úton, a mai Rákóczi-út helyén, amelyik sívár, piszkos utca volt abban az időben, nagybárára földszintes házakkal, rengeteg csárda, lebüj állott, ahol kupecsek, hajcsárok, csiszárok mulattak, „népzenészek”, német schrammlik, szerb guzlicasok muzsikája mellett a Balkánról idecsődült züllött fehérréppel. A nagy mulatóhelyek, tánchelyiségek azonban főként a Király-utcában s az Orczy-ház környékén székelték. Híres volt itt a Berger-pince, amelynek tulajdonosa Berger Málcsi olyan hatalmas vagyona tett szert, hogy később, amikor külföldön nyugalomba vonult, leányát egy herceg vette el. Legfényesebb helyisége a Neue Welt volt, a Tüköry-gátnál, a mai Vig-színház helyén, ahol akkor mocsaras nádas állott és így a városban túlsokkal szabadban folyhatott a dorbézolás, mint bent a városban. A Flóra Saal-ban, Amor Saal-ban, Anker Saal-ban rendeztek „előkelő” bálakat, ahová álarc alatt elmentek kikapós előkelő asszonyok is és ahol a sok zsebmetsző, betörő, nemzetközi szélhámos közt megjelentek jőnevű urak és akárhányszor grófnék is. Álarcosan itt adtak találkozót titkos szerelmesüknek. Hogy milyen helyek voltak ezek, arra jellemző, hogy amikor a Hajósteri Anker Saalt évtizedekkel később lebontották, pincéjében sok csontvázat találtak.

Hogy mi minden történt az Orczy-ház környékén, azok közül mondunk el egy pár históriát, részben egy azóta elhunyt újságíró, főként azonban ponyvaregények és újsággözlések nyomán.

Brachfeld és Forbacher lovai

Forbacher Éliás soproni lókereskedő a múlt század hatvanas éveiben 250 lovat hajtott fel Brachfeld-hez Pestre. Minthogy kitérőben volt ismét az olasz háború, az osztrák hadvezetőség ráírt Brachfeldre, hogy vásároltasson össze minden lovat, amelyik alkalmas a hadseregnek. Egyszerű ember volt ez a Brachfeld. Az ország minden vidékén volt ügynöke. Ha a hadseregnek lóra volt szüksége, Brachfeld az első utasításra összeváló-

gattatta ügynökeivel, bizománys kereskedőivel a lovakat s egy meghatározott napra felhajtották Pestre. Persze csak lábon.

Járt ugyan vasút Pesttől Szolnokig, Pesttől Párkányánán keresztül Bécsig, Vácig, Szegedén keresztül Orsováig. Gőzhajók is közlekedtek, valójában azonban a személyforgalmat még mindig inkább a gyorskocsik bonyolították le, amelyek 10 forintért leszállították az utasokat Balatonfüredre s még mindig jártak a Biasini kocsik, amelyek 36 óra alatt értek le Nagyváradra, Brassóba pedig négy és fél nap alatt. Mindezt Nagyváradig 10 forint, Brassóig pedig 34 forint volt a fizetség. A kereskedők pedig többnyire csak szekéren hozták fel portékáikat és lábon hajtották fel a lovat, szarvasmarhát, juhot, sertést.

Híres volt abban az időben Magyarország lótenyésztése. A lóállományt két és félmillióra becsülték. Európában majdnem minden ország Magyarországról szerezte be lószükségletét. Nagy üzleteket csinált hát Brachfeld, aki ugyan csak héber betűkkel tudott írni, könyveket sem vezetett, mégis ezerszámra vásárolta össze az ország minden vidékéről a lovakat és adta el hét ország kereskedőinek. Feljegyzéseket sem csinált, még csak rovásokat sem, fejből tudta, hogy hol mennyi ló van és melyik kereskedő, ügynök mennyivel tartozik neki.

A Király-utca és az Országút — ma Károly király-út — sarkán asztalt állított fel. Az asztalon ott állottak csomagba kötve a ropogós bankók, néha 100.000 forint is. Vidéki bizománysai elléptették a lovakat előtte, Brachfeld csak ránézett a paripára s szemével intett, hogy átveszi-e vagy sem. Megmondta nyomban az árát is. Alkudni nem lehetett és üzletvezetője — Vogel — nyomban ki is fizette a pénzt. Négy katona vigyázott az asztal körül a pénzre. Persze az asztal körül százsámra ögyelegtek kupecsek, csiszárok, hajcsárok, zsebmetszők, betörők, koldusok vegyesen. Vásár után pedig a királyutcai lebujkban reggelig szólt a muzsika, folyt a bor, pálinka, csapkodták a kártyát, vásott fehérrép ölelgette a rosszarcú, tagbaszakadt kupecceket.

A lovakat a Király-utca, Kék Kakas-utca — ma Kazár-utca — Két szerezés-utca, Három dob-utca kocsiszíneiben helyezték el és ott a színekben aludtak a hajcsárok. Jó vásárt csinált Forbacher Éliás, mert minden lovat átvette Brachfeld és ezért 60.000 forint ütötte a markát. Hajcsárait — akik nagybárára cigányok voltak — szélnek bocsátotta, csupán bizalmását, Kolompár Miskát, a hatalmas, szép fekete cigánylegényt tartotta meg. Este elmentek vacsorázni a Rombach-utcai Fekete Macskába, ahol kóserhúst lehetett enni, jó sört mértek. Jól beevett, beivott a soproni kereskedő, meg cigány főkupece s azután Forbacher hazament lakására. Reggel, amikor házigazdája, Edelmann Móric költeni akarta, ijedten riadt vissza a lakásadó, mert Forbacher vérében fetrengett a földön, fejét valaki bunkósbottal zúzta szétjél.

A rendőrök letartóztatták Kolompár Miskát. Megállapították, hogy a gyilkosságot csak egy ilyen marcona, bikaerejű ember hajthatta végre, mint amilyen Kolompár, megállapították, hogy a Kolompár karvastagságú botjának ölmos végén véryomok találhatók és hogy véres a Kolompár inge is. Kolompár azzal védekezett, hogy:

— Amikor hazakísértem a gazdámat, utána még benéztem a Vörös Lámpásba. Bort ittam, be is rugtam, össze is verekedtem valakivel, akkor véreződött be az ingem és bizonyára meg is ütöttem valakit, attól véres a botom bunkója. Lehet azonban, hogy nem egészen így volt, mert úgy elgyalazott az ital, hogy semmire sem emlékszem.

A szegény cigánylegényt le is tartóztatták. Últ is másfél évet. Már éppen akasztásához készültek, amikor egy Czinczáróvics Péro nevű cigányhajcsár a Vidám Bagoly című kocsmában elvesztett huszonegyesen együttölhelyében 30.000 forintot. Letartóztatták. Bevallotta, hogy ő gyilkolta meg Forbachert s ő rabolta el a pénzt. Faggatták, hogy hová tette a többi pénzt. Nagy vontatva végül bevallotta, hogy Janurik rendőrbiztos bujtotta fel, ő volt a bűnsegédje s kapott is ezért a zsákmányból 30.000 forintot.

Janurikról aztán híderült, hogy sok rablógyilkosságnak volt értelmi szerzője. Az ő cinkosai követtek el rablógyilkosságot egy Karabenovics nevű dúsgazdag szerb disznókereskedő ellen is az Orczy-